

## VYSIELANIE ČESKOSLOVENSKEHO ROZHLASU V ČASE OD 20. AUGUSTA DO 3. SEPTEMBRA 1968

IMRICH JENČA

*Kľúčové slová: okupácia rozhlasu – legálne vysielanie – zahraničné vysielanie – kolaborantské vysielateľky – Dunaj 1 – Dunaj 2 – Mesto obilia*

V archíve Československého rozhlasu v Bratislave sa z augusta 1968 nezachovali takmer žiadne písomné materiály týkajúce sa vysielania rozhlasu počas prvých dní okupácie Československa. Bezprostredne pred vtrhnutím vojsk Varšavskej zmluvy na územie nášho štátu spoločnosť žila prípravami XIV. zjazdu KSČ, zvolaného na 9. septembra; v rozhlas v tom čase rezonovala predovšetkým téma decentralizácie. Podľa posledných augustových zápisníc sa vedenie rozhlasu začiatkom augusta zaoberalo slovenským podielom vysielania na celoštátnych okruhoch a úpravou štruktúry slovenského národného okruhu, ku ktorej malo prísť od 2. septembra 1968.

V tretej dekáde augusta, teda počas prvých dní okupácie, zasadalo vedenie takmer permanentne, zo zasadnutí sa však nijaké doklady nezachovali – riadenie vysielania v dňoch 21. augusta až 3. septembra 1968 podliehalo nevyhnutnej konšpirácii: „...nikto si v inkriminovanom čase, ale ani neskôr, nerobil nijaké poznámky o určitých udalostiach, prípadne časové údaje, pretože v tých dňoch na to jednak nebol čas, jednak bolo nebezpečné, najmä v nasledujúcom období mať, či dokonca ukázať niekde takýto materiál“.<sup>1</sup>

Improvizácia a vynaliezavosť pri zabezpečovaní náhradných vysielacích pracovísk neskôr vyvolávali dojem, že išlo o vysoko organizovanú, teda vopred plánovanú akciu: „Vysielanie sa navonok javilo ako legálne a profesionálne, preto vznikol aj u niektorých pracovníkov zahraničných rozhlasov dojem, že muselo ísť o dôkladne pripravovanú a organizovanú akciu. V skutočnosti neexistovalo žiadne centrum, ani žiadna vopred pripravovaná konšpirácia, vedená školenými diverzantmi, ako sa to snažili interpretovať rôzni normalizátori v nasledujúcich rokoch.“<sup>2</sup>

Vysielanie v kritických augustových dňoch sa v Čechách a na Slovensku nevyvíjalo rovnako. V dôsledku aktuálnej politickej situácie ešte v noci z 20. na 21. zasadalo v Prahe Predsedníctvo ÚV KSČ. Jeho vyhlásenie k vstupu vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa sa dostalo do vysielania o 1.55 hod. (prostredníctvom vysielania rozhlasu po drôte, ostatné stanice začínali vysielací deň až o 4.30 hod.), v éteri však zazneli len prvé vety. Bezprostredne po nich dal Karel Hoffmann, vtedajší riaditeľ Ústrednej správy spojov, príkaz vypnúť vysielateľ. Rozhlasoví technici a pracovníci spojov ich opätovne uviedli do prevádzky až okolo piatej hodiny ránej, pričom ďalší Hoffmannov príkaz na ich vypnutie ignorovali.

Improvizované vysielanie zabezpečovala 21. augusta od 4.30 hod. skupina redaktorov a hlásateľov, ktorí sa v tom čase zdržiavali v budove rozhlasu na Vinohradoch.

<sup>1</sup> JEDLIČKA, Z.: Tu Dunaj. Spomienka na techniku augustového vysielania rozhlasu v roku 1968. In: Rozhlasová práca 4/1991. Praha, Český rozhlas 1991, s. 68.

<sup>2</sup> Tamže, s. 69.

Ďalším sa pokúšali vo vstupe do budovy zabrániť: „Stroskotal tiež pokus malej skupinky zdravých síl (s. Marko a ďalší) v noci a v ranných hodinách 21. 8. 1968 zabrániť v spolupráci s oddielom Štátnej bezpečnosti vstupu pravícových zamestnancov do budovy Čs. rozhlasu.“<sup>3</sup>

Vysielanie z riadnych vysielacích pracovísk trvalo až do 8.00 hod., potom bolo prerušené zásahom sovietskych vojakov. Odmška však trvala len 30 minút, vo vysielaní pokračovalo iné štúdio, ešte stále však z budovy rozhlasu na Vinohradoch. Od 22. augusta sa vysielacie pracoviská striedali – vysielanie riadilo vedenie rozhlasu (Zdeněk Hejzlar, Igor Kratochvíl, Karel Lánsky) z budovy Státního nakladatelství technické literatury v Spálené ulici, funkciu prepájacieho pracoviska medzi improvizovanými štúdiami zabezpečovalo Pracovisko P v Prahe v utajovanom vojenskom objekte. Neskôr ho nahradili štúdiá v Karlíne a v Opletalovej ulici.

Vysielanie zabezpečovalo niekoľko improvizovaných pracovísk, zväčša vybavených nevyhnutnou technikou. Pracovisko Československo vysielalo zo štúdia Armádného vysielania pri vinohradskej vodárni, Pracovisko Stredné Čechy pôsobilo v nerozhlasovom štúdiu Skaut na Vinohradoch, Pracovisko Praha bolo umiestnené v štúdiu Čs. rozhlasu vo vile v Nusliach. Okrem toho sa do vysielania zapojili Pracovisko v karlínskych kasárňach (využívalo vojenskú techniku) a Vysielač MV KSČ (neskôr premenovaný na Vysielač ÚV KSČ), ktorý sídlil v závode ČKD Praha.<sup>4</sup> Podobne organizovali vysielanie aj jednotlivé krajové štúdiá.

Od 23. augusta sa začala vo vysielaní používať tzv. štafeta: jednotlivé pracoviská sa do nej zapájali podľa potreby a naliehavosti vysielaných správ. Každé štúdio malo vyhradených 15 minút vysielacieho času. Okrem zabezpečenia spravodajstva totiž vysielanie čs. rozhlasu v tom čase plnilo aj funkciu hospodárskeho dispečingu.

Vysielanie Čs. rozhlasu okrem toho zohrávalo významnú úlohu pri vyvracaní propagandistického vysielania, ktoré sa v tom čase na republiku sústredilo, pretože „na území jedného štátu sa stretávali štyri propagandistické tendencie:

- 1) Legálne vysielanie Čs. rozhlasu.
- 2) Vysielanie krajín Varšavskej zmluvy, vrátane vysielačiek Vltava, Zář, Dělnický hlas republiky, celodenné české vysielanie Varšavy a pod.
- 3) Vysielanie západných staníc – sem je potrebné započítať i vysielačky Slobodnej Európy, väčšinu západných staníc, najmä rakúskych, západonemeckých, francúzskych, talianskych, švajčiarskych, juhoslovanských, ktoré kvôli početným skupinám českých a slovenských turistov vysielali hlavne spravodajské programy v českom jazyku.

- 4) Vysielanie Tirany a Pekingú“.<sup>5</sup>

K obsadeniu budovy rozhlasu v Bratislave na Zochovej ulici došlo až v podvečerných hodinách 21. augusta, ale k násilnému prerušeniu vysielania okupačnými vojskami už ráno. Budovu na Leninovom námestí obsadili okupačné vojská až neskôr (ešte 22. augusta tu zasadalo vedenie rozhlasu s CZV KSS).

V prvý deň okupácie (od polnoci 21. augusta) preberala stanica Bratislava podľa programu pražské vysielanie. O 2.01 hod. vysielali ešte všetky vysielače – teda éte-

<sup>3</sup> Analýza činnosti pravícových síl v Čs. rozhlas v krízovom období 1968–1969, s. 44. ASR.

<sup>4</sup> Tamže, s. 46.

<sup>5</sup> SMITKA, V.: Vysielanie (legálneho) Čs. rozhlasu 21.– 27. augusta 1968. Rozhlasová práca. Ročník XIV. Praha, Československý rozhlas 1990, s. 25.

rické i rozhlas po drôte. Po prvých slovách produbčkovskej výzvy bolo však vysielanie éterických staníc v Čechách prerušené, ďalej vysielal len rozhlas po drôte: „Okolo 1.00 hod. v noci vyzval Čs. rozhlas v Prahe poslucháčov, aby čakali pri prijímačoch na dôležitú správu ÚV KSČS. Medzi 1.15 a 1.30 hod. bol z budovy ÚV KSČ oznámený Čs. rozhlasu text výzvy Všetkému ľudu ČSSR. Asi o 1.48 vo vysielaní Čs. rozhlasu bol až do druhej hodiny niekoľkokrát prečítaný text výzvy Všetkému ľudu ČSSR. Na príkaz riaditeľa správy spojov K. Hoffmanna však bol z prevádzky vyradený vysielateľ na stredných vlnách, takže väčšina poslucháčov počula len časť prvej vety výzvy. Vysielanie bolo len v pražskom rozhlase po drôte, kde bol text čítaný až do 4.30 hod.“<sup>6</sup>

Bratislavské vysielanie sa 21. augusta začalo o 4.30 hod. Výzvou Predsedníctva ÚV KSS a SNR, ktorú zatelefonoval zo sídla ÚV KSS na Hlbokej ulici M. Pecho. Po nej, po chvíli hudby, bolo zaradené do vysielania Vyhlásenie Predsedníctva ÚV KSČS. Zatiaľ čo prvý materiál mal len konštatačný charakter, druhý bol ostro proti okupácii. Odznala aj krátka výzva riaditeľa, vyzývajúca na zachovanie pokoja, s upozornením, že rozhlas bude poslucháčov o situácii informovať. Vyhlásenia sa vysielali približne každú štvrtú hodinu až do 7.30 hod.<sup>7</sup>

Prvý pokyn na zastavenie vysielania prišiel z Prahy; riaditeľovi Čs. rozhlasu na Slovensku Andrejovi Sarvašovi ho dal Karel Hoffmann. O niekoľko hodín neskôr prikázal zastaviť vysielanie sovietsky dôstojník, ktorý s niekoľkými vojakmi obsadil budovu rozhlasu. Kým však A. Sarvašovi vydával v tomto smere pokyn, vojaci rozpojili v miestnosti prepojovača vysielacie linky. Bratislavský rozhlas prestal vysielateľ 21. augusta 1968 krátko pred ôsmou hodinou. V činnosti zostalo naďalej štúdio v Banskej Bystrici, Košiciach a v Prešove. Ešte v ten istý deň sa však odmlčali aj Košice a Prešov, napokon vysielala len Banská Bystrica, a to aj na vlnových dĺžkach Bratislavy. Prepojenie modulácie zo štúdia Banská Bystrica uskutočnili orgány spojov z vlastnej iniciatívy.<sup>8</sup>

Hoci bola budova na Zochovej ulici obsadená, podarilo sa technikom cez dvor vyniesť časť prenosového zariadenia. Išlo o spontánnu akciu, pretože ďalší vývoj situácie sa nedal ani len odhadnúť. S vysielaním z druhej budovy rozhlasu, z Leninovho námestia, sa neuvažovalo, dalo sa totiž predpokladať, že jej obsadenie je len otázkou času. Na obnovenie vysielania sa ponúkalo viacero objektov – predovšetkým vysielateľ na Vajnorskej ulici a budova ÚV KSS, v ktorej bol vysielateľ s výkonom 500 W. Stále štúdiá boli aj v budove Slovenskej filharmónie a v koncertnom štúdiu Čs. rozhlasu v tzv. Vládnej budove na Gondovej ulici. S ďalšími objektmi disponovali niektoré väčšie bratislavské podniky a najmä armáda, no v záujme zachovania legality vysielania<sup>9</sup> neboli tieto ponuky využité.

Prvé štúdio prikázal A. Sarvaš zriadiť v budove vysielateľa na Vajnorskej ulici. Vysielateľ začalo 22. augusta o 10.00 hod., prihlásilo sa ako Slobodný vysielateľ Čs. rozhlasu na Slovensku. Už o krátky čas však aj tento objekt obsadili sovietski vojaci.

<sup>6</sup> Tamže, s. 28.

<sup>7</sup> HORSKÝ, Š.: Rok veru ôsmy. Rukopis. ASR.

<sup>8</sup> Rozbor činnosti Čs. rozhlasu na Slovensku po januári 1968, s. 21. ASR.

<sup>9</sup> Písomný pokyn na zastavenie vysielania vedenie rozhlasu počas náhradného vysielania nedostalo, rovnako ho nikto z pražského rozhlasového ústredia nikdy nevydal. Známa je v tomto smere činnosť Karla Hoffmanna, ktorý v tom čase zastával funkciu riaditeľa Ústrednej správy spojov. Jednoznačné pokyny dostali aj okupačné vojská. Na Slovensku sa pokúšal zastaviť vysielanie aj vtedajší vedúci ideologického oddelenia ÚV KSS Ondrej Grieš.

Vedenie rozhlasu sa preto rozhodlo pre objekt druhej zosilňovacej stanice na Briežkoch, ktorý patril Správe diaľkových káblov. Sústreďovali sa v ňom všetky linky a do vysielacej sa dalo z neho vstúpiť viacerými cestami.

Keďže nemal anténny systém, nedal sa vizuálne identifikovať ako rozhlasový objekt. Jeho výhodou bolo i to, že o ňom vedelo len niekoľko technických pracovníkov rozhlasu.<sup>10</sup>

Z objektu na Briežkoch sa Bratislava ozvala 22. augusta ako stanica Dunaj. Aby sa vyvolal dojem, že sa vysielala z viacerých miest, vysielanie v maďarskej reči sa do siete prihlasovalo ako stanica Mesto obilia. „Názov Dunaj vznikol z iniciatívy redaktorov a hlásateľov jednak z konšpiračných dôvodov a jednak preto, že sa nevysielalo z riadnej budovy rozhlasu, ale z iného miesta, čo mal tento nový názov zvýrazniť. Dunaj 1 a Dunaj 2 vznikol zo súperenia dvoch skupín pri mikrofóne v hlásateľni. Obe skupiny nastúpili 23. augusta 1968 do nočnej služby súčasne a ani jedna nechcela opustiť hlásateľňu a pripustiť druhú k mikrofónu. Dohodli sa tak, že utvoria dve skupiny, a to Dunaj 1, Dunaj 2, hoci sedeli pri jednom stole a pri jednom mikrofóne.“<sup>11</sup>

Od 23. augusta sa aj Bratislava zapojila do celoštátneho štafetového vysielania, organizovaného najprv z krajských miest. Toto vysielanie trvalo až do mimoriadneho zjazdu KSS. „Vysielalo sa aj v maďarskom jazyku. Štúdio ukrajinského vysielania v Prešove vysielalo v slovenskej reči, aby bol postoj občanov ukrajinskej národnosti zrozumiteľný pre Čechov a Slovákov. Základný politický tón v celej kampani udával vysielateľ MV KSČ Praha.“<sup>12</sup>

Excentrická poloha zosilňovacej stanice na Briežkoch komplikovala organizáciu vysielania, navyše v nej nebolo takmer žiadne štúdiové vybavenie, a tak sa vedenie rozhlasu rozhodlo vysielacie pracovisko presťahovať do budovy konzervatória na Kostolnej ulici v strede Bratislavy. Tu bolo kompletne štúdio s réžiou, ktoré konzervatóriu pomohol vybudovať a zapojiť rozhlas. Vysielalo sa z neho až do uvoľnenia rozhlasovej budovy na Zochovej ulici. Sovietska armáda ju odovzdala 2. septembra, ale pre škody na technickom zariadení sa vysielanie z nej začalo až 3. septembra.

V čase od 20. augusta do 3. septembra sa ozývali v éteri aj iné vysielania. Išlo predovšetkým o prácu vysielacích pracovísk, ktoré stáli na strane obrodného procesu, napr. Severné Slovensko, Kriváň, Poľana, Východné Slovensko a pod. Avizovaná bola aj činnosť ďalších pracovísk, napríklad Vysielačka Alexandra Dubčeka,<sup>13</sup> ich účasť na vysielaní však zatiaľ nie je doložená faktografickým materiálom. Existujú doklady o rokovaní predstaviteľov vedenia Čs. rozhlasu na Slovensku s funkcionármi a pracovníkmi ÚV KSS, ktorí 24. augusta v ranných hodinách riešili možnosť zriadenia vysielateľa pre potreby ÚV KSS. Podľa návrhu straníckych funkcionárov mal tento vysielateľ vysielateľ mimo celoštátnej rozhlasovej štafety. Pôvodne sa predpokladalo využitie 500 W vysielateľa, ktorý bol v budove ÚV KSS, zvažovala sa však aj možnosť vstupovať do vysielania cez normálne rozhlasové vysielateľe. Na porade sa táto otázka neuzatvorila, neskôr ju vedenie rozhlasu odmietlo, aby nedostalo existujúce vysielateľe.

<sup>10</sup> JEDLIČKA, Z.: Tu Dunaj. Spomienka na techniku augustového vysielania rozhlasu v roku 1968. In: Rozhlasová práca 4/1991, s. 78.

<sup>11</sup> Rozbor činnosti Čs. rozhlasu na Slovensku po januári 1968, s. 24. ASR.

<sup>12</sup> Tamže, s. 25.

<sup>13</sup> *Lud.* Ročník XXI., č. 203. Mimoriadne vydanie zo dňa 25. 8. 1968.

nie do ilegálneho postavenia. To sa neskôr stalo dôvodom na obvinenie vtedajšieho vedenia z ignorovania oprávnených požiadaviek ÚV KSS.

V začiatkoch normalizačného procesu sa prešetrovali aj pokusy pripraviť náhradné rozhlasové vysielanie z Viedne. Z archivovaných materiálov o tom najpodrobnejší záznam prináša list dr. M. Marka ÚV KSČS zo dňa 19. júna 1970: „S. J. Vigaš popieral zodpovednosť za vysielanie skupiny pracovníkov rozhlasu Beňacku, Chovanca a Littmanna do Viedne pripraviť náhradné vysielanie. Z výpovedí Chovanca a Littmanna i iných nepriamych indícií vyšlo najavo, že s. J. Vigaš nesie zodpovednosť za túto akciu, a hoci zatajil aj tú skutočnosť, že sám dal príkaz pozvať skupinu z Viedne domov po dvoch dňoch heslom, vysielaným v rozhlase – Vlasta volá svoje deti domov.“<sup>14</sup>

Súbežne sa objavili aj pokusy o kontrapropagandu, ale žiaden z nich nebol úspešný. Vltava, najagilnejšia (začala vysielat od prvých hodín okupácie, po prvý raz sa v éteri ozvala vo štvrtok 22. augusta) a najznámejšia zo staníc, pokúšajúcich sa zdôvodniť okupáciu kontrarevolúciou, vysielala iba niekoľko dní. Podobne sa skončil aj pokus ovplyvniť obyvateľstvo vysielaním stanice Užhorod, na ktoré reagovalo vysielanie čs. rozhlasu: „Nepočúvajte rozhlasovú stanicu Užhorod, ktorá vysielala v zlej slovenčine. Je to kolaborantská vysielacia.“<sup>15</sup> Z ďalších treba spomenúť vysielачky Zár (vysielala od 29. augusta) a Dělnický hlas republiky.

Išlo o vysielania lokálneho významu, na celú republiku bolo zamerané predovšetkým zahraničné vysielanie štátov Varšavskej zmluvy: „Včerajšie vysielanie nášho slobodného čs. rozhlasu, ktorý nemal vari v histórii toľko vysielaciek ako práve v tieto osudové a pre naše národy také ťažké dni, sa vyznačovalo veľmi zaujímavou a poučnou skutočnosťou. Zhodou okolností sa totiž vysielanie čs. rozhlasu prekrylo s vysielaním moskovského rozhlasu pre Československo. Došlo neraz k paradoxným protirečeniam takého druhu, ako napr. tvrdenie včerajšej moskovskej tlače, že čs. občania privítali sovietskych vojakov tak srdečne ako v pamätnom roku 1945. V tejto súvislosti vysielanie nášho čs. rozhlasu bolo neraz dopĺňané tvrdením, že v Československu vysielala celý rad ilegálnych vysieláčov, ktoré pomoc armád Varšavskej zmluvy označujú za okupáciu a šíria vraj kontrarevolúciu. Teda ilegálne vysielanie.“<sup>16</sup>

Snaha zdiskreditovať vysielanie čs. rozhlasu počas augusta 1968, a to i naznačovaním spolupráce s cudzími mocnosťami, sa vystupňovala najmä v období tzv. normalizácie. Tézu „uchopenia moci v masovokomunikačných prostriedkoch pravcovými exponentmi“ doplnilo tvrdenie, naznačujúce, že rozhlasové vysielanie počas augustových dní nemohlo fungovať bez zahraničnej pomoci: „Treba sa zmieniť ešte o jednej otázke. O rádiovom špeciálnom prápore bundeswehru číslo 701. Je umiestnený v kasárňach neďaleko Andernachu a plní osobitné úlohy v psychologickej vojne. Plnil ich aj v auguste 1968. (...) Samotné západonemecké pramene uvádzali, že táto jednotka bola v auguste mimoriadne aktívna. Preberala a zosilňovala vysielanie tzv. legálneho rozhlasu“.<sup>17</sup>

<sup>14</sup> List dr. M. Marka ÚV KSČS zo dňa 19. 6. 1970. ASR.

<sup>15</sup> *Pravda*. Nesignované. II. mimoriadne vydanie zo dňa 26. 8. 1968.

<sup>16</sup> *Lud*. Ročník XXI., č. 203. Mimoriadne vydanie zo dňa 25. 8. 1968.

<sup>17</sup> ROVENSKÝ, D.: Severoatlantický pakt a Československo 1968. Knihovna RP. Sborník Operace Československo, 1972. In: *Fakty o roku 1968*. Bratislava, Nakladatelství Pravda 1978, s. 168.

O pôsobení ilegálnych vysielateľov z územia vtedajšej NSR sa hovorilo aj v roku 1968; tieto informácie šírila predovšetkým zahraničná tlač, ale Ústredná správa spojov ich oficiálne dementovala ešte 23. októbra 1968. Stalo sa to po odvolaní jej vedúceho, Ing. K. Hoffmanna. Podobne sa prešetroval údajný pokyn, podľa ktorého mali vysielanie rozhlasu z Bratislavy zosilňovať rumunské a juhoslovanské vysielateľky. Na ich účasť na augustovom vysielaní poukázal dr. Miloš Krno vo svojich pripomienkach k analýze Čs. rozhlasu na Slovensku od januára 1968.

Hodnotenie vysielania Čs. rozhlasu v dňoch od 20. augusta do 3. septembra však vždy narážalo na fakt, že rozhlasové vysielanie v tom čase nikto oficiálne nezakázal. „V tejto súvislosti treba dať odpoveď na základnú politickú otázku, či totiž existoval súhlas, resp. zákaz riadiacich stranických orgánov začať vôbec s vysielaním. Z toho musí byť v ďalšom odvodená aj politická zodpovednosť. Na túto otázku sa však komisii nepodarilo získať jednoznačnú odpoveď.“<sup>18</sup>

Súhlas s vysielaním dávali v tom čase najavo stranícki a vládni činitelia vystupovaním v rozhlase – 26. augusta to bol Ludvík Svoboda, v ten istý deň vystúpil aj Alexander Dubček, 29. augusta komentoval situáciu posledných dní Josef Smrkovský a pod. Činnosť masovokomunikačných prostriedkov v tých pohnutých dňoch ocenila na svojom mimoriadnom zasadnutí 24. augusta aj vláda. Negatívne stanovisko k nemu nezaújala ani na svojom ďalšom zasadnutí 2. septembra pri prerokúvaní mimoriadnych opatrení v hromadných informačných prostriedkoch, na základe ktorých sa zriadil Úrad pre tlač a informácie. Ten vydal krátko po svojom ustanovení dva pokyny. Prvý sa týkal najmä publikovania kritiky krajín Varšavskej zmluvy a ich vojsk na našom území. Okrem ďalších ustanovení zakázal používať termín okupácia a okupant. Pokynom č. 2 nariadil Úrad pre tlač a informácie všetkým masovokomunikačným prostriedkom, aby s okamžitou platnosťou prestali uverejňovať:

„1) Informácie týkajúce sa čiastkového i celkového zhodnocovania škôd spôsobených vojenským obsadením, prípadne pobytom cudzích vojsk v našej krajine. Toto hodnotenie je internou záležitosťou, ktorou sa zaoberajú príslušné orgány štátnej správy.

2) Správy a údaje o zabitých a ranených počas obsadenia i neskôr a o incidentoch s vojakmi piatich štátov. Je to možné len na základe výslovného súhlasu generálnej prokuratúry ČSSR.“<sup>19</sup>

Ani tento úrad však nepostavil pôsobenie masovokomunikačných prostriedkov v tom čase mimo zákona.

Počas náhradného rozhlasového vysielania v augustových dňoch sa v plnej miere prejavili operatívne možnosti auditívneho elektronického média. Takmer všetky noviny mali v tomto období rubriku, v ktorej prinášali informácie odvysielané rozhlasom (v denníku *Pravda* napríklad rubrika Správy slobodného rozhlasu). Spravodajstvo riadené Štefanom Horským a Jánom Vigašom pripravovalo materiály na vysielanie zo správ, z dennej tlače, rezolúcií, telegramov a z rôznych ďalších informačných zdrojov, najmä však z materiálov, ktoré zabezpečovali pracovníci ostatných redakcií rozhlasu. Tie boli dočasne umiestnené v niektorých bratislavských ústredných inštitúciách a v redakciách niektorých časopisov a denníkov.

<sup>18</sup> Rozbor činnosti Čs. rozhlasu na Slovensku po januári 1968. ASR.

<sup>19</sup> Prehľad informácií č. 38 zo dňa 12. 9. 1968. Československý rozhlas Praha. ASR.

Uvoľnenie centrálnych budov obsadených okupačnými vojskami prerokovala Vláda ČSSR na svojom zasadnutí 2. septembra 1968. V tomto termíne bola odovzdaná pracovníkom rozhlasu aj budova Čs. rozhlasu na Zochovej ulici v Bratislave. Pre poškodenie technického zariadenia (rozstrieľaná káblová hlava) sa však vysielanie (ako sme už uviedli) podarilo obnoviť až o deň neskôr, teda 3. septembra.

Vysielanie z krajových štúdií prerokovalo vedenie rozhlasu na operatívnej porade 4. septembra. Na nej Andrej Sarvaš poďakoval „kolektívom v krajoch za ich starostlivosť v práci za posledné dva týždne s tým, že ich úsilie bude ešte dôkladnejšie ocenené v najbližšej budúcnosti“.<sup>20</sup> Riaditeľ rozhlasu súčasne upozornil, že ďalšie vysielanie sa bude riadiť smernicami vyplývajúcimi z moskovských rokovaní česko-slovenských straníckych a vládnych predstaviteľov, uskutočnených 23. až 26. augusta 1968. Už v zmysle týchto rokovaní určil splnomocnencov pre krajové vysielanie – pre Košice O. Hladíka, pre B. Bystricu O. Bartoša a pre Prešov V. Varcholu. Na porade sa prerokovala aj situácia v jednotlivých štúdiách: košické bolo tom čase ešte stále obsadené, štúdio v Prešove bolo síce voľné, ale o začatí ukrajinského vysielania sa iba rokovalo. Podľa uvedenej zápisnice mal dať naň súhlas veliteľ okupačných armád. Z materiálu však nevyplýva, prečo bolo obnovenie vysielania podmienené jeho súhlasom. O obnovení krajových spravodajských relácií v pôvodnom rozsahu sa rozhodlo až koncom septembra 1968.

Prvé dni po obnovení vysielania z pôvodných rozhlasových pracovísk sa do vysielania zaraďovalo zväčša len spravodajstvo a hudba, iné žánre, predovšetkým komentáre, sa zámerne vynechávali. Pokusmi o „štafetové“ vysielanie, najmä pri príležitosti 50. výročia vzniku Československa, sa oživovali spomienky na augustové vysielanie, čo malo medzi poslucháčmi živý ohlas. Prvé rozhlasové noviny z Bratislavy v pôvodnej forme sa odvysielali až 29. októbra 1968. Časom sa do vysielania zapájali aj ostatné redakcie, programová štruktúra sa však obnovovala iba postupne. Obsahovú stránku vysielania, pokiaľ ju priamo neusmerňovali nadriadené a stranícke orgány, začali ovplyvňovať najprv zmocnenci SÚTI, neskôr to bola aj osobitná skupina angažovaných komentátorov, ktorých napríklad už 2. decembra 1968, teda deň po ustanovení do funkcie, prijal dr. Miloš Marko, aby ocenil ich prínos „pri presadzovaní línie politiky strany v duchu uznesení našich vrcholných straníckych orgánov“.<sup>21</sup>

Rozsah práce nedovoľuje podrobnú analýzu udalostí augustových a septembrových dní roku 1968, predsa však treba spomenúť ešte zasadnutie vedenia rozhlasu z 11. septembra, na ktorom zaznela informácia, že Zväz slovenských skladateľov vysoko ocenil prácu pracovníkov rozhlasu počas augustových dní a ako prejav uznania podal návrh udeliť rozhlasu najvyššie štátne vyznamenanie. Súčasne Zväz skladateľov navrhol, aby dni od 21. do 28. augusta boli každoročne nazývané Týždňom čs. rozhlasu.<sup>22</sup> O mesiac neskôr, 4. novembra 1968, bola Československému rozhlasu udelená Československá cena mieru.

Adresa autora: Mgr. Imrich Jenča, Katedra žurnalistiky FF UK, Štúrova 9, 811 02 Bratislava

<sup>20</sup> Zápis z operatívnej porady riaditeľa Čs. rozhlasu na Slovensku zo dňa 4. septembra 1968. ASR.

<sup>21</sup> Prehľad informácií č. 43 zo dňa 5. decembra 1969. ASR.

<sup>22</sup> Zápis z operatívnej porady riaditeľa Čs. rozhlasu na Slovensku zo dňa 11. septembra 1968. ASR.

## Czechoslovak Radio Broadcasting in August 1968

---

Imrich Jenča

*Keywords: invasion – legal broadcasting – foreign broadcasting – collaborating stations*

*In August 1968, the army corps of five Warsaw Pact countries invaded Czechoslovakia in order to cut off the process of democratisation of society. A part of army forces had to interrupt the information flow of Czechoslovak media. Each editorial office was considered to be a strategic point. However, audio-visual media - radio and television - were the most important targets. Already at 21<sup>st</sup> August, the director of telecommunications ordered to stop the broadcasting. While workers refused to follow the order, the broadcasting continued. It was stopped when occupation forces had overrun the radio buildings. Step by step, all radio buildings in district towns were occupied. Nevertheless, the radio workers continued their work in many subsidiary working-places. In Bratislava, the radio had broadcast at longest from the*

*former college of music building. In order to misinform the enemy, three radio stations were announced from one place. At that time, radio was the most important medium for the public. All families used the radio as a source of information. At the end of 1968, the first indications of ongoing normalisation appeared. The censorship, abolished at the beginning of democratisation, was established again. The first radio managers were replaced. Later, the communist party organs were not satisfied by the replacement of the managers. Till 1970, some tens of radio employees in Slovakia had to give up their jobs. Another tens were punished by publication ban and/or party sentences. Many of them were shifted to the second-class work. At Czechoslovak Radio, this situation lasted till the end of 1989.*